

Ткаченко Т.П.

*канд. економ. наук, доц. кафедри економіки та підприємництва,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Коляденко І.І.

студентка ФММ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасний стан малого підприємництва в Україні, проаналізовано основні показники та тенденції його розвитку. Виявлено основні стримуючі фактори, які перешкоджають ефективній діяльності малого бізнесу. Розроблено пропозиції удосконалення державної політики щодо підтримки даного сектору економіки, а також заходи зменшення негативного впливу ендегенних чинників.

Ключові слова: ринок, мале підприємництво, господарська система, проблеми розвитку, ендегенні та екзогенні фактори, державна підтримка

Постановка проблеми. Значення і роль малого підприємництва давно визнані у світі. Воно є потужним фактором сприяння соціально-економічній стабілізації в країні та важливим елементом сучасної моделі господарювання. Саме цей сектор економіки визначає темпи економічного зростання, структуру та якість валового внутрішнього продукту, дозволяє в мінімальні терміни здійснити структурну перебудову економіки та сприяє скороченню рівня безробіття, створюючи нові робочі місця для населення. Крім того, малий бізнес сприяє підтримці високого рівня конкуренції, є гнучким до зміни ринкової кон'юнктури і таким чином мобільно наповнює ринок новим асортиментом товарів, а також стимулює інноваційні та інвестиційні процеси. Однак практика ведення малого підприємництва в Україні в умовах нестійкої економічної та політичної ситуації зазнає суттєвих перешкод, найголовнішими з яких є неефективність державного управління, податкової системи, надмірний контроль, велика кількість бар'єрів з приводу отримання дозволів, ліцензій, обмежена доступність фінансових ресурсів, незахищеність прав власності. Тому розвиток даної сфери і створення максимально сприятливих умов бізнес-середовища є актуальним питанням для України на шляху виходу з фінансово-економічної кризи та піднятті економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку суб'єктів малого підприємництва є об'єктом наукової уваги таких провідних дослідників, як Варналій З.С. [1], Клочко Ю.О. [2], Ларіна Р.Р. [3], Говорушко Т.А. [4], Кужель О.В. [5], Воротіна Л.І. [6, 7], Ткаченко Т.П. [11].

Метою статті є дослідження стану малого бізнесу в Україні та пошук пріоритетних напрямів стимулювання його ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Мале підприємництво є основою існування та розвитку ринкової економіки, адже становить основу дрібнотоварного виробництва (історично це скало передумови створення ринкового середовища), є вихідним, кількісно найбільш чисельним, тому, безумовно, провідним сектором економіки.

Згідно чинного законодавства України суб'єктами малого підприємництва є:

– фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

– юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [8].

Формування малого бізнесу в Україні відбувалося в кризових економічних умовах при руйнуванні народногосподарського комплексу, інфляції, загальному падінні виробництва та низькому матеріальному становищі переважної більшості населення. Так, найбільші темпи приросту загальної кількості суб'єктів підприємництва припадають на 1991 – 1996 роки і дорівнюють в середньому 148 – 191 % щорічно [3].

Аналіз тенденції загальних темпів приросту малого підприємництва в нашій державі, на основні статистичних даних з 1991 року, показує, що даний сектор економіки в кількісному вираженні зріс в середньому на 12% [9]. Проте, варто відмітити, що таке зростання наразі уповільнюється через ряд негативних факторів, які мають місце в національній економіці країни.

Загалом, відповідно до даних Державного комітету статистики України за 2015 рік, частка малого бізнесу складає 99,1% від загальної кількості підприємств, однак в структурі валового внутрішнього продукту не перевищує 16,9 %, тоді як у розвинутих країнах вклад малих підприємств у ВВП в середньому становить 60%. Це свідчить про незначну роль даного сектору в економічному зростанні держави, незважаючи на кількісну перевагу над великим та середнім видами бізнесу [9].

Також варто підкреслити, що за підсумками 2015 року, вітчизняний сектор малого підприємництва за головними макроекономічними показниками відстає від економічно розвинутих країн у 2-8 разів (табл. 1) [9].

Порівняння показників розвитку малого бізнесу в Україні та економічно розвинутих країнах

Показники розвитку малого бізнесу	У середньому по економічно розвинутих країнах	Україна
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	500-600	75
Питома вага підприємств в загальній кількості зайнятих працівників, %	Близько 50	26,8
Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), %	50-60	16,9

Наразі за видами економічної діяльності, найбільша кількість зареєстрованих суб'єктів малого підприємництва спостерігається в оптовій та роздрібній торгівлі 47,8%, що пояснюється незначними капітальними затратами на їх створення та швидкий обіг грошових коштів. При цьому із загальної кількості підприємств малого бізнесу лише 11,1 % задіяні у промисловості, 7,2% – в сільському, рибному та лісовому господарстві, 6,2% – транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності, 5,3% – професійній, науковій та технічній діяльності, 5 % – в операціях з нерухомим майном [9].

На регіональному рівні, без урахування результатів тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО, мале підприємництво найбільш зосереджене в м. Києві, Дніпропетровській, Київській, Львівській, Запорізькій та Харківських областях. Відповідно найнижчі показники кількості малих підприємств характерні для таких областей, як Волинська, Чернігівська, Чернівецька, Рівненська та Житомирська, що породжує проблему високого рівня безробіття і свідчить про неефективність регіональної політики щодо підтримки малого бізнесу з боку держави.

На гальмування розвитку малого підприємництва в Україні впливає ряд екзогенних (об'єктивних) та ендогенних (суб'єктивних) факторів. Перші підлягають регулюванню на державному рівні, суб'єктивні ж – на рівні самого підприємства шляхом застосування ефективних управлінських рішень.

Серед основних екзогенних факторів виділяють наступні:

- недосконалість чинного законодавства з питань розвитку малого підприємництва;
- практична відсутність з боку держави фінансово-кредитної підтримки;
- нестабільність політичної ситуації;
- недосконалість податкової системи, що збільшує кількість підприємств, які працюють в тіньовому секторі;

- відсутність реального ефективного механізму державної підтримки розвитку малого бізнесу;
- загальна кризова ситуація вітчизняної економіки;
- недосконалість освітньої системи щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів підприємницької діяльності;
- збільшення бар'єрів ліцензування та отримання дозволів;
- низький рівень платоспроможності населення;
- відсутність якісної системи інформаційної та правової підтримки суб'єктів господарювання;
- недовіра іноземних партнерів до вітчизняних суб'єктів підприємництва

До ендогенних факторів негативного впливу на розвиток малого підприємництва в Україні відносять:

- відсутність або недостатність у підприємців економічної освіти;
- неефективність управлінських рішень через брак знань та досвіду в системі ринкових відносин, тому часто вони не аргументовані, а прийняті на основі інтуїції;
- проблеми з відбором кадрів;
- поєднання двох або більше видів діяльності в межах одного малого підприємства;
- досить низький рівень технологічного забезпечення

Враховуючи вищезазначені чинники та загальний стан даного сектору економіки, розвиток малого підприємництва в Україні неможливий без активної державної підтримки. В протилежному випадку бездіяльність призведе до занепаду малого бізнесу, значних економічних та соціальних проблем. Саме тому вкрай важливим завданням є розробка і реалізація ефективного комплексу інструментів державної політики, спрямованих на сприяння малому та середньому бізнесу.

Суттєвим прогресом з боку держави в сприянні розвитку малого бізнесу було прийняття 22.03.2012 року Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [10]. Однак така підтримка має більше декларативний характер, ніж реальний. Стратегічними цілями мають стати збільшення кількості суб'єктів господарювання малого підприємництва в тих регіонах, де їх кількість мінімальна, детінізація діяльності малого бізнесу, а також збільшення частки даного сектору в структурі ВВП до рівня 25-30%.

В контексті цього, для вирішення вище висвітлених проблем, нами пропонуються наступні заходи:

1. Для подолання територіальних диспропорцій серед областей у діяльності малого бізнесу необхідно зосередити увагу на розроблені програми підтримки суб'єктів даного сектору по регіонам, враховуючи їх галузеву спеціалізацію, рівень безробіття та загальну економічну ситуацію;
2. Для підвищення культури та грамотності підприємців, розвивати системи аудиторської, інформаційної та консалтингової допомоги;

3. Залучення допомоги міжнародних та приватних організацій спрямованих на підтримку сектору;

4. Сприяння співпраці малого та великого бізнесу, шляхом заохочення франчайзингу, лізингу, субпідряду;

5. Створення єдиного прозорого механізму реєстрації та легалізації діяльності суб'єктів малого підприємництва;

6. Удосконалення системи фінансової підтримки малого бізнесу та чітке визначення умов, які дозволяють отримати державну допомогу;

7. Створення нормативної бази, що регулюватиме виключно діяльність малих підприємств та створюватиме сприятливі умови їх розвитку;

8. Покращення системи бухгалтерського обліку та звітності;

9. Удосконалення системи спрощеного оподаткування та податкової політики в цілому для зменшення податкового навантаження;

10. Для фінансової підтримки МП, пропонується налагодження системи пільгового кредитування, податкових канікул та митних пільг. Також важливим є підвищення зацікавленості комерційних банків, венчурних фондів, страхових та лізингових компаній у наданні кредитів та страхуванні, шляхом введення пільгового оподаткування прибутку таких установ, отримання за рахунок кредитування (страхування) малих підприємств.

Проте, для того, щоб розв'язати проблему розвитку вітчизняного малого підприємництва, недостатньо враховувати лише екзогенні фактори впливу без достатньої уваги до ендогенних. Тому комплекс максимально ефективної підтримки суб'єктів сектору, також має обов'язково включати методичні рекомендації управління малим бізнесом, що в подальшому надасть можливість підвищити якість та дієвість управлінських рішень, активізує прихований потенціал.

Висновки. На даному етапі сектор малого підприємництва в Україні не розвивається достатніми темпами. Це пояснюється низкою ендогенних та екзогенних факторів стримуючого характеру. Для покращення ситуації та стимулювання розвитку суб'єктів малого бізнесу необхідна дієва державна підтримка. Вирішення цих проблем в перспективі надасть можливість підвищити розвиток сектору та національної економіки в цілому до світових стандартів.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики [Електронний ресурс] / З.С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/ekonomika/male_pidpriyemnitstvo_-_varnaliy_zs/
2. Клочко Ю.О. Малий та середній бізнес в Україні: стартові можливості, нинішні реалії, сценарії на майбутнє / Ю.О. Клочко // Бар'єри та можливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : матеріали конференції. – К. : Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні, 2004.- С. 114—119.

3. Ларіна Р.Р. Малий бізнес в Україні: роль та особливості розвитку в національній економіці: монографія / Р.Р. Ларіна, О.В. Азаров. – Донецьк: Вебер, 2007. – 300 с.
4. Говорушко Т.А. Малий бізнес: навчальний посібник / Т.А. Говорушко, О.І. Тимченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 194 с.
5. Кужель О.В. Мале підприємництво в Україні. Збірник нормативно-правових актів / О.В. Кужель, А.К. Кінах, В.В. Костицький. – К. : Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 1999. – 190 с.
6. Воротіна Л.І. Можливості збереження підприємств сектору малого бізнесу економіки України [Електронний ресурс] // Теоретичні та прикладні питання економіки : Зб. Наук. пр. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Вип.19. – С.32-38. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tppe/2009_19/Zb19_05.pdf
7. Воротіна Л. І. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання : навч. посіб. / Л. І. Воротіна, В. Є. Воротін, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк; ред. : Л. І. Воротіна. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – 307 с.
8. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>
9. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
11. Ткаченко Т.П. Розвиток підприємництва та формування середнього класу [Текст]: монографія / Т.П. Ткаченко, П.В. Круш. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 216с.

Ткаченко Т.П.

*канд. економ. наук, доц. кафедри економіки и підприємництва,
КПІ ім. Ігоря Сикорського*

Коляденко И.И.

студентка ФММ, КПІ ім. Ігоря Сикорського

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрено современное состояние малого предпринимательства в Украине, проанализированы основные показатели и тенденции его развития. Выявлены основные сдерживающие факторы, которые препятствуют эффективной деятельности малого бизнеса. Разработаны предложения усовершенствования государственной политики по поддержке данного сектора экономики, а также меры для уменьшения негативного влияния эндогенных факторов.

Ключевые слова: рынок, малое предпринимательство, хозяйственная система, проблемы развития, эндогенные и экзогенные факторы, государственная піддержка

Тkachenko T.P.

PhD of Economic sciences FMM , Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kolyadenko I.I.

FMM student, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

FEATURES OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

The article reviews the current state of small business in Ukraine, analyzes key indicators and trends of its development. The basic constraints that impede the effective operation of small businesses. The proposals improving public policies to support this sector, as well as measures reducing the negative impact of endogenous factors.

Keywords: market, small business, economic system, problems of development, endogenous and exogenous factors, government support

Коляденко Ірина Ігорівна
ira_kolyadenko@mail.ru
Тkachenko Тетяна Петрівна
tatvla@yandex.ua